

Олесь Ульяненко

ЖИГАН

Його звали Жиганом. Він мав квадратну, рубану пику і чорні пекучі очі. Він завжди приходив вчасно, навіть тоді, коли його ніхто не кликав, але на нього не ображалися. Невчасно Жиган не міг приходити, бо у нього особливий нюх на всяке нове діло. Навіть коли святами збиралося півдвору, розставляючи важкі тесані лави, що лишилися у спадок з дореволюційних часів, мостячи їх зручно під каштанами і порепаними липами, в холодочку, в тил Мартіросяна, де поранні видно, як сходить у сизому димку дорога і пахне матіолами. І мені видавалося, що Жигана я бачив вік. Скільки мене вимушувало жити. Його підсмикнуту нахабну губу з щіточкою підчорнених тушшю вусів. Жиган у розмові підсмикнув губу, оголюючи двійко міцних білих різців. Він ворушив вусами, тонко і акуратно підрізаними манікюрними ножицями. Вуса у Жигана пропахчені дорогим «Шипром». В куточку рота у нього потухла папіроска, і він підкурював раз по раз папіроску трофейною запальничкою і перекидав її з одного кутка в інший. Сплювував через нижню губу, роблячи за цим дійством непроникний, загадковий погляд — культ. І жінки з трьох дворів казали «оце мужчина». А мужчин катастрофічно на Чоколівці не вистачало. Коли всі впивалися на празника, і все лежало покотом, то в «расход» йшов навіть пропитий одноногий сторож Бокін. Тому Жиган йшов за перший сорт і був мрією. Його зразу виділяло жіноче око серед низькорослих, підтоптаних наших мужичків, що на якесь свято вошколупилися разом з бабами, тягаючи холодці, оселедці, самогони. Він мав невтомний дух бути до всього причетним. Він метався мов гримуча ртуть, готовий вибухнути серед скопища підпилого люду, дати пораду, вальяжно¹ посмоктуючи папіроску. Всі добродушно кивали головою; але навряд чи слухали його поради. Кожен робив своє. Відповіді для цього чоловіка, серйозної і вираженої, добропорядної і чесної, як для мужчини, годі було дочекатися. Всі дворові, включаючи і вурок², особливо погожими днями любляли слухати патяканину Жигана. Здебільше занурювалися в патоку його оповідки ми, дітвора. Липневими днями Жиган сідав у квадраті двору так, щоб його видно було з усіх вікон трьох комунальних домів, клав на стіл перед себе пачку «біломору», оповідав якусь військову історію. Проте на війні Жиган ніколи не був, а саме з тієї причини, що йому виповнилося на тоді всього п'ять років. Проте ми слухали його нашорошивши вуха, ні на кого не звертали уваги, і Жиган був у наших очах героєм. Іноді він зривався до експресії, зіскакував на ноги, засунувши руки до зелених, просмальцьованих брезентових штанів, випльовуючи слова: «Лечу я, а навстречу месер со шмітом. Давлю на полний газ, задній ход, от'езжаю задом, значіт, разворачіваюсь і крічу ім: а, сволочі, гади фашіськіє... Когда вот слышу по рації: ахтунг, ахтунг, ахтунг, Жиган в воздухе. Вот, сволочі, откуда-то они знают... Еле ушли, над Берліном одного генерала заваліл...». Значить, до таких оповідок тяглася навіть тодішня босота, що ніколи зроду нічого не читала, не бачила, і Жиган був у них як щось напівлегендарне, з іншого світу, окроплене невідомістю. Словом, кожен вірив у те, що хотів. Саме дивне — йому вірили. Вірили від дурної перекупки аж до останнього ханиги на Чоколівці. Сторож Бокін не вірив, бо він нікому не вірив, бо у Бокіна такий стан, що сонце йому рівня електричній лампочці. Можливо, причиною слави Жигана був акордеон. Те, чи не єдине, що лишилося

¹ Вальяжный. Russian, weighty, impressive, handsome.

² Вурка. Злодій (вурок — родовий відмінок множини).

у пам'яті. Аби не акордеон, то ніколи б не згадав про Жигана. А так — осінь перебирає дзвоном листя. Дворами розлитий спокій, тільки акордеон ворушить жалобу в грудях. Баби плачуть, віддаючись мріям, мужички закурюють «біломорину». Все відступає. Чутно лишень, як ворушиться музика у верхівках каштанів, завмирають нерухожими масками обличчя, а очі, погляди робляться однаковими, пісними від нездійсненого щастя, порожньо прожитого життя; вид видовжується, носи гостріють, сопить носами дівтора, мамраючи рясні спідниці чоколівських бабів. Жиган сидить на стільцеві, маленький некоронований принц, розправивши широкі плечі, бігаючи порепаними неслухняними пальцями по клавішах, білих, податливих і ніжних. І всім видавалося, що він бігає по їхніх душах. Він притупує ногою, а ноги у Жигана взуті в новенькі, з рипом ботиночки «наріман», що їх подарував босяк Лапша. В перервах той хто підходив пізніше, йому підносив сто грамів, огірочок. Закинувши голову, він виливав горілку у горлянку, відмовляючи: «Благодарствуйте!». І так до фіолетового вечора, коли всі сонно пропадуть у своє царство кислої капусти, іржавих оселедців, ощадних книжок. Але ось прийшов час, і внадився Жиган чомусь по електричках. Трапилася тут така історія: зовсім несподівано підловила його колишня коханка, а, як відомо, всі колишні жінки злючі і люті, краще обійти їх десятою дорогою; значить, не можна їх зачіпати, бо палахкотять їхні груди від помсти, вони ображені не тільки на життя, а на самого Господа Бога. Знано нам, кому о такій порі вони підслуговують. Але менше з тим. А перед цим, згадала наша люб'язна жіночка, принесли додому зеленого, ледь живого, з серцевим нападом машиніста Мишка Харченка, чоловіка культурного, чемного. Він навіть книжки читав, слухав радіо. Він завше, коли вітався, знімав перед жінками картуза, а в парадному поступався місцем. Навіть у транспорті сам підходив до контролера, щоб той йому квіточок перевірів. Правильний, хороший чоловік був. Гірку не потребляв. Так думала жіночка, і добре їй робилося. От яка свинюка її Жиган, ех ... Тож Мишкові Харченку хтось бовтнув по комутатору, тому, що у вагонах зв'язує пасажира з машиністом, і розповів йому докладно, холоднокровно, чемно навіть, як сьогодні в нічну трахав його жінку, а на свідоцтво, що це дійство — справжнісінький факт, а не проста вигадка, то наводив докази, де у неї на сідничці родимка, де пролежень, і що вона лепече перед самим кінцем чи перед тим. І тому, коли наша покривджена дама подибала Жигана, що шкодливо підкрадався до комутатора, вона враз відчула на собі погляди тисячі скривджених жінок, а себе — мечем советського правосуддя. І наша дама заверещала. І верещала вона не абияк, а так, як у нашій країні верещать жінки з віковим досвідом, як у нас з тим досвідом справляються мужики, наливаючись щоденно вщерть горілочки і кислого жигулівського пива; так і вона заверещала, підтиснувши свої пухкенькі, колись пляшечками, ноги. Вона верещала довго, як і її баба, як її мати, протяжно, білугою, втискаючи коліна в дряблий живіт. Затим збіглися люди. І вони повірили нашій дамі як ніколи, більше того, вони почали шукати на її тілі сліди насильства. Проте Жигана і слід прохолов. А тому як дама мала поважну персону у суспільстві, а саме торгувала у Чоколівському гастрономі, то жиганівський секрет шастання по електричках, його ніжна втіха, його пекуча таємниця була відкрита широкому загалу обивательства. Жиган відхихикнувся і тієї осені його тільки й бачили з акордеоном. Під кінець осені його влаштували з допомогою дільничого електрогазозварником. І відтоді, як облаштувався Жиган на працю, люди чекали чогось нового в цьому незвичному зовсім для нього викрутасі долі. Люди злісно говорили, що нарешті ось тут йому підріжуть крила, нарешті... Вони наче позабували, що літніми

теплими вечорами полюбляли слухати його музику, плакати і скаржитися на долю. А Жиган найменше зважав. Реготав на все горло. І завів дружбу з Льонькою Лапчиком. Дивна пара, як для товаришів. П'ють разом пиво. Один говорить, інший мовчить і цідить пиво. Або сидить Жиган на верхотурі, тягне либу³ невідомо кому, для чого і нащо. Людей попустило на зло, то вони й базікають, ага, хай ото полибуться, а там воно зима, зашпори в язика зайдуть. Пускаючи сині, жовті снопи електрозварки, Жиган говорить до Льоньки, травить його анекдотом, наче нюшить щось, а той мовчить, підтакує, зирить поперед себе телячим поглядом, і не тому, що такий розумний, а просто уродився таким чоловік, і нічого більше вигадувати. В собі живе чоловік. Може, оте й проймало Жигана, що нема за що вчепитися, а може, справді знайшов вірну душу, а люди говорили: балаболить, забалакує Льоньку на всі сто. Іншого не може бути, хоча нема нічого в того Льоньки. От, говорили, заставив пробалакатися культурного машиніста Мишка Харченка, як він обхожує жінку. Пива три кухлі всього чоловік з досади випив, доки чекав свою Явдоху з фабрики господарчих виробів, а Жиган його під'юджував, у таких-от моментах, коли щось нахлине на людину, кінець, видається, а тут добра душа поруч. На цьому й піймав його Жиган. І коли Мишка одвалали, то всі сказали: дурний, воно диму без вогню не буває. А що з Льоньки. Жив як будяк. Можна сказати, як вовк, але сумирного норову чоловік. Погано нічого не зробить. Живе собі, дотримуючись нудних законів існування. Тож для нього за почот ходити з самим Жиганом. Вітаються з Жиганом всі. До нього не вітався хіба що Володимир Ленін з портрета. І ось так вони заприятелювали, звикаючи один до одного, чоловіки як чоловіки. Жиган трохи заспокоївся, чим дав обивательству ще більше приводу до балачок. Так минула зима, їх розкидали у інші бригади, і відтоді приятелі дуже рідко бачилися. Жиган завів собі молодицю на Сталінці, вів спокійний, умиротворений спосіб життя, якщо не зважати на маленькі капості, — то викличе пожежну машину, то дасть пораду хворому діду, щоб той приймав частіше проносне, видаючи за знеболююче, то попідкидає дріжджів по туалетах, то ...

Найбільша біда в наших околицях, і за, і поза — це слухати, брати до серця поради; ще гірше — це шукати поради ще дурніших за вас, мерзотніших за вас, хоча, обмовимося, людина має право на ілюзію. Тож, коли по весні до Жигана несподівано заявився Льонька, то він тільки заграв чорними очиськами, заворушив фарбованими, з рудим відливом вусами, облизав, як щуряка губи, чуючи гру; він заходив по кімнаті, затим ліг, випровадивши свою бабу за капустою і закуссю, — він ліг вальяжно, розкидавши своє тіло на дивані, засунувши по-домашньому всю п'ятірню в матню малинових штанів, і розчулено, по-тхорячому, подивився на Льоньку. Льонька не витримав погляду, потупив очі і поставив запітнілу пляшку в купу недоїдків. І Льонька сказав: «Женюсь! Во... Бля...». Жиган прудко зіскочив, простягнув руку і затряс у привітанні. І потім вони випили. І пили цілий день, цілу ніч, пропиваючи холостяцьке життя. І після того Льонька зажив. Він запитав поради у Жигана щодо якоїсь там невеличкої пухлинки чи рожевої плями на грудях, і Жиган його заспокоїв, по-дружньому дав пораду не перейматися, бо воно так-от буває, коли людина надумає щось робити, то не зупиниш, і взагалі, він би на його місці не поспішав, але нічого не зробиш, тим паче він зна його жінку. Можливо, Льоньку щось трохи насторожило, але він знав, що Жиган його товариш, а він Жигана поважає, бо він ходить в авторитеті навіть у вирок. І з того дня Льонька ходив умиротворений, лагідний.

³ Либу гнути, або либу тягнути. Посміхатися.

Він ще більше мовчав, віддаючись тихому щастю, більше налягав на роботу, робився ввічливим з начальством. Що не вчинить тихе сімейне щастя з людиною. Жінку його ніхто не бачив, але, дивлячись на Льоньку, можна давати на всі сто: це те, що треба. Але те, що всьому приходить кінець, відомо радше невігласу, ніж якомусь професору неточних або точних наук. Жиган супився, дратувався, іноді сходив на дику дріб'язкову лайку. Темнів з виду і тягнув все Льоньку на пиво, але той відмовчувався або відмовлявся, ніяково посилаючись на хатній клопіт. Нарешті випала нагода — бригада отримала перехідного прапора і це діло вирішила замочити в пивниці. Густо, з шиком, як воно і потрібно, пили, закушували неміряно, коли серед усього гармидеру, через гори димлячих голів з цигарками в зубах, Жиган, попиваючи пивко, солодко похрускуючи кісточками на пальцях, видав: «Льонька, аби ти знав, як твоя жінка верещала піді мною... Як вона давала... О, аби ти знав, які в неї ляжі. Тільки он вчора. Слюнько, подивися на свої роги, як вони у тебе ростуть, мов гірлянди до високовольтних дротів. Що? Брешу!/? А ось тут, на грудях у неї рожева пляма, вона навіть в молодості думала, що то рак... Так я її заспокоїв. Дурень, не кістричя. Казав тобі, що не женись...» — і бригада притихла. Укляк Льонька. Всі ж чекали, що він зробить, але Льонька встав, похилитався, дивлячись каламутними очима на Жигана, а затим пішов під дощ, залишивши капелюха. Після того його не було з тиждень на праці. Ніхто не вірив Жигану, проте пройшли слухи, що тихий, сумирний Льонька ледь не до смерті побив дружину, забрав манаття і подався в невідомому напрямку. Восьмим днем Жигана, що сидів у колодязі для техобслуговування і бачив смужку неба, з радіосітки чи ще звідкілясь покликав хтось із робітників. Жиган прудко виліз і побачив жінку, закутану в хустку, в бинтах, але все-таки цього досить, щоб побачити, що він цієї жінки не знає. Жиган ввічливо запитав: «Вам кого?» — «Ви Жиган?» — «Так», — «Ви мене знаєте?» — відчуваючи щось недобре, Жиган відповів за багато років правду: «Ні...». — «Ага...» — сказала жінка і ударила авоською Жигана по голові. Падаючи в колодязь, каламутніючи розумом, намагаючись хоча б уявою, зіницями одними ухопитися за синю стьожку неба, Жиган встигнув подумати, що в авосьці цеглина, а затим прийшла яскрава думка: а чи довго летіти, а може, вже нема з того різниці, і подумав про жінку Льоньки, що в неї гарні ноги, якщо дивитися знизу, — йому таки в житті не поталанило.